

LEXICON — LEXIQUE

De Nederlandse schrijftaal
Le Néerlandais écrit
van de Westhoek in Frankrijk · 40
dans le Westhoek français · 40

Aandeel van Joannes Cooren in de boedelscheiding. Anno 1771

La part d'héritage de Joannes Cooren. An 1771

 Cyriel Moeyaert

De Nederlandse schrijftaal

Le Néerlandais écrit

van de Westhoek in Frankrijk · 40

dans le Westhoek français · 40

Aandeel van Joannes Cooren in de boedelscheiding. Anno 1771

La part d'héritage de Joannes Cooren. An 1771

Cyriel Moeyaert

Handschrift

Het “deellot” (deel) van de boedelscheiding van Cornelie de Breijne, bestemd voor haar zoon Joannes Cornelis Cooren, werd opgemaakt op 2 januari 1771 en beëindigd op 5 december van hetzelfde jaar. De auteurs waren B. de Baecque en B. Carpentier, twee “deellieden”, scheidsmannen in erfeniszaken van de Kasselrij van Sint-Winoksbergen in Wormhout. Waarschijnlijk hebben ze allebei om beurten de tekst geschreven. Vandaar twee soorten handschriften, het ene mooier dan het ander.

Joannes Cornelis Cooren woonde in Krochte en was de zoon van Louis Winnocq en Cornelie de Breijne. Na haar dood, op 15 november 1770, erfde Joannes heel wat landerijen van zijn moeder. Zij woonde in Wormhout en was “ceursuster” (burger) van de stad Sint-Winoksbergen. Haar tweede (?) man, de “blijfver” (langstlevende) was Jacobus Joannes Vermeersch en woonde op de boerderij in Bambeke. Verder lezen we heel wat over stambomen van betrokken familieleden.

Dit handschrift is in het bezit van mevrouw Dockier-Verreman uit Krochte, een afstammeling van Joannes Cornelis Cooren. In Krochte worden heel wat Nederlandse familiehandschriften met zorg bewaard.

De tekst is geschreven in een hedendaags, goed leesbaar handschrift, behalve de nog gotisch aandoende hoofdletters. We kunnen wel vermoeden welke bladzijden door de ene scheidsmann zijn geschreven en welke door de andere, maar we weten niet wie van de twee de ene is of de andere.

Manuscrit

La part (*deellot* pour « deel ») de l'héritage de Cornelie de Breijne dévolue à son fils Joannes Cornelis Cooren fut établie le 2 janvier 1771 et matérialisée le 5 décembre de la même année. Les auteurs étaient B. de Baecque et B. Carpentier, deux « commis au partage », arbitres en matière successorale de la Châtellenie de Bergues à Wormhout. Les deux hommes se sont vraisemblablement relayés pour rédiger le texte, ce qui explique les deux écritures de qualité différente.

Joannes Cornelis Cooren demeurait à Crochte et était le fils de Louis Winnocq et de Cornelie de Breijne. Joannes hérita d'une bonne partie des terres de sa mère à la mort de celle-ci, le 15 novembre 1770. Habitant à Wormhout, la mère avait été bourgeoise (*ceursuster* pour « burger ») de la cité de Bergues. Son second (?) mari, « dernier vivant », Jacobus Joannes Vermeersch, habitait dans la ferme de Bambecque. Le document nous apprend aussi pas mal de choses sur les arbres généalogiques de personnes apparentées.

Ce manuscrit est entre les mains d'une descendante de Joannes Cornelis Cooren, Mme Dockier-Verreman, de Crochte. Dans cette localité, bon nombre de manuscrits familiaux en néerlandais sont soigneusement conservés.

Le texte est rédigé d'une écriture moderne et parfaitement lisible, à ceci près que les majuscules y sont encore d'allure gothique. On devine aisément quelles pages ont été écrites tantôt par l'un, tantôt par l'autre des deux rédacteurs, mais sans pouvoir dire dans chaque cas duquel des deux il s'agit.

Inhoud

Na de uitgebreide titel als inleiding vermeldt het handschrift eerst alle onroerende bezittingen: de boerderij in Bambeke en alle landerijen die erbij hoorden, waar ze gelegen zijn, welke vorm ze hebben en hoe groot ze zijn in gemeten en roeden, soms ook in lijnen, alles volgens de maat van Sint-Winoksbergen, eventueel met de toponiem van het veld, van een boomgaard, een poel of een beek en een keer van een rivier (de Dijser = IJzer) en de aangrenzende straten. Die onroerende goederen lagen in Bambeke (Bambecque) en een enkele in Herzele (Herzeele). De aangrenzende landerijen worden ook vermeld met hun eigenaar of pachter. Zodoende zijn die beschrijvingen een rijke bron van persoonsnamen uit 1771. Hieruit blijkt dat de meeste voornamen in Bambeke en een keer in Herzele toen nog in het Nederlands waren. Opmerkelijk is dat de velden erg nauwkeurig georiënteerd worden. Er is niet alleen sprake van oost, west, noord of zuid, maar ook sprake van het oosterste, het westerste, het noorderste en het zuiderste en van een noordoosthoek of zuidwesthoek. Een veld in de vorm van een “hap” is een happende veld, nog bekend in het West-Vlaams en Zuid-Vlaams.

Verder is er sprake van de “groene” onroerende goederen in Bambeke: de vruchtbomen: 116 appel- en perenbomen, 70 steenvruchtbomen, 8 okkernotenbomen; maar ook: 121 eiken, 563 oude olmen en iepen, 47 essen, 41 abelen en espen, 12 populieren, 4 elzen, 40 wilgen. De roerende goederen bestaan ook uit 425 schachten van knotwilgen.

De gebouwen van de boerderij.

Het woonhuis met kelderkamer (*vaulte*), kelder, een dubbele schoorsteen, “dobbelt steenen vierstede”, tussen het huis en de kelderkamer (om ook die te kunnen verwarmen, meestal de slaapkamer van de ouders), een bakkeuken, een stenen zijgevel met schoorsteen (caffoire = Zuid-Vlaams: *kaffoore*), een waskeuken “wasscherken” genoemd, met fornuis (*fornois*) en ketel. Behalve de stenen zijgevel heeft het huis alleen lemen muren (*in aerden plackagie*) tussen posten, rustend op stenen fundamenten (*voetingen*)

Contenu

Après le long titre en guise d'introduction, le manuscrit mentionne d'abord tous les biens immobiliers: la ferme de Bambecque et l'ensemble des terrains y appartenant, leur localisation, leur forme et leur superficie mesurée en arpents et verges, parfois aussi en lignes, le tout conformément aux mesures agraires qui avaient cours à Bergues, éventuellement avec le toponyme du champ, d'un verger, d'une mare ou d'un ruisseau, rarement d'une rivière ou d'un fleuve (de Dijser = le fleuve Yser) et des chaussées contiguës. Ces biens immobiliers se situaient à Bambecque ou exceptionnellement à Herzeele. Les fermes avoisinantes sont aussi mentionnées avec le nom de leur propriétaire ou métayer. Cela fait du document une source intéressante en ce qui concerne les noms des personnes en 1771. Il apparaît que la plupart des prénoms à Bambecque et, dans un cas, à Herzeele étaient encore en ce temps-là néerlandais. L'orientation des terrains est indiquée avec une précision remarquable. Il n'est pas seulement question d'est, d'ouest, de nord ou de sud, mais aussi d'extrémité est, d'extrémité ouest, nord et sud, ou encore d'angle nord-est ou sud-ouest. Un champ en dents de scie ou *hap* est appelé *happend veld*, locution qui se rencontre encore en west-flamand et en flamand de Flandre française.

Sont également cités les biens immobiliers « verts » de Bambecque: les arbres fruitiers, à savoir 116 pommiers ou poiriers, 70 arbres à fruits à noyau, 8 noyers, mais aussi 121 chênes, 563 ormes et ormeaux, 47 frênes, 41 grisards et trembles, 12 peupliers, 4 aulnes, 40 saules. Il faut encore y ajouter 425 fûts de saules taillés en têtard.

La ferme et ses dépendances

La maison d'habitation comporte une pièce en sous-sol (*vaulte*), une cave, une double cheminée d'angle (*dobbelt steenen vierstede*) entre la maison et la pièce en sous-sol (pour pouvoir chauffer également cette pièce, servant généralement de chambre à coucher aux parents), une pièce pour cuisiner, une façade latérale en pierre avec cheminée (en flamand de la région *kaffoore*, *caffoire*), une arrière-cuisine (*wasscherken* pour waskeuken) avec fourneau (*fornois*) et chaudron.

genoemd) en een laag muurtje, de *sille*, en een strodak. Ten westen van de kelderkamer staan er varkensstalletjes met stenen voerbakken (*swijneblocken*). Ook die hebben lemen muren tussen posten en een strodak. Hierbij staat de tarweschuur (*terwe scheure*) met een dorsvloer en aan weerskanten een ‘winkel’ nl. ruimte om de schoven of het stro op te stapelen; er is aan weerskanten en hoge schuurpoort (*in- en uytrij-dende poorte*). Buiten zijn er hokken of afdaken tegen de muren aan, *onderlaeten* genaamd. Ten zuiden van het erf staat een poortgebouw (*de poorte*) met schaapstallen ertegenaan. Ten oosten ervan staat de paardenstal met een kamer in het noorden voor de paardenknecht. Ten oosten hiervan staat de koeienstal en de kalverstal en wat verder het wagenhok alsook de “lente-scheure” voor de peulvruchten en die heeft een kleine “winkel” en ook twee hoge schuurpoorten. Al die gebouwen hebben lemen muren tussen posten en een strodak. Aan de Wijlderstraete staat het hek (*baillie*) en een draaihek (*thuijn*).

De roerende goederen bestaan uit geldelijke bezittingen voor 1200 pond en andere waarde-papieren en renten. De kleren en het linnen van de overledene werden onderling verkocht bij “carrierijnghe”, een woord waarvan ik de verklaring nergens in woordenboeken vind. Misschien betekent het “om de beurt”. Er zijn ook schulden van leningen.

Taal

In de tweede helft van de achttiende eeuw valt het op dat de taal van de deellieden nog erg traditioneel is en nog erg lijkt op die uit het begin van de zeventiende eeuw. In het woordgebruik zien we nog evenveel Middelnederlands (zie lexicon).

De schrijftaal die toen geschreven werd, vertoonde nogal wat Brabantse invloeden. We vermeldden al de verkleinvormen op -ken en de o in plaats van oe in *coyen*, *voornoomd*, enz. Een ander voorbeeld is de beslist on-Vlaamse uitdrukking “sijn eijgen” (*ende aldaer sijn eijgen bewesen*) voor “zichzelf”: “z'n zelven” in het West-Vlaams en Zuid-Vlaams.

À l'exception de la façade latérale en pierre, la maison n'a que des murs en torchis (*in aerden plackagie*) entre les piliers d'angle, reposant sur des fondations (*voetingen*) en pierre, un muret bas (*sille*) et un toit de chaume. Du côté ouest de la pièce en sous-sol se trouvent de petits enclos pour les cochons avec des auges (*swijneblocken*) en pierre. Là aussi, les murs entre les piliers d'angle sont en torchis et la toiture en chaume. Près de là se trouve la remise à froment (*terwe scheure* pour tarweschuur) avec une aire de battage et, de chaque côté, un « magasin », entendez un espace pour engranger les gerbes ou la paille. Il y a de part et d'autre une haute porte de grange (*in- en uytrij-dende poorte*, porches d'entrée et de sortie). À l'extérieur, des réduits et appentis appelés *onderlaeten* sont adossés au mur. Au sud du bien se dresse un portail (*poorte*) avec des bergeries attenantes. À l'est de ce portail se trouve l'écurie avec, côté nord, une chambre pour le garçon d'écurie. Viennent ensuite, côté est, les étables pour les vaches et les veaux et, un peu plus loin, le garage pour la carriole ainsi que la *lentescheure* ou « grange de printemps », remise pour légumineuses, comportant un petit « magasin » et deux portes de grange. Tous ces bâtiments ont, eux aussi, des murs de torchis entre les piliers d'angle ainsi qu'un toit de chaume. Une barrière (*baillie* pour « hek ») et un tourniquet (*thuijn* pour « draaihek ») sont à front de la rue, appelée Wijlderstraete.

Les biens meubles se composent d'avoirs en espèces pour 1200 livres, de bons ou obligations et de rentes. Les vêtements et le linge de la défunte ont été vendus de la main à la main en *carrierijnghe* – un mot que J'ai cherché en vain dans les dictionnaires; il se pourrait qu'il signifie « à tour de rôle ». Un dernier élément à prendre en compte est le remboursement d'emprunts.

Langue

Il est frappant que, dans cette seconde moitié du dix-huitième siècle, la langue des « commis au partage » soit très traditionnelle, en ce sens qu'elle se rapproche encore très fort de la langue du début du dix-septième. Dans l'emploi des mots, on trouve encore autant de moyen néerlandais (voir lexicon).

La langue écrite de l'époque révèle pas mal d'influences brabançonnnes. Nous avons déjà

Middelnederlands

CEURSUSTER: “burger” van Sint-Winoksbergen. BESPRAEKE: “overeengekomen voorwaarde”. CRANCKEN: “verminderen”, ook Zuid-Vlaams: DAER OP: “daer het huys op gestaen heeft”, “waar op”. DANOF, WANNOF: “waarvan”. DEELMAN, DEELLIEDEN: “scheidsman” in erfeniszaken. DEELSAEM: dat geërfd kan worden. DIESAENGAENDE: dat aangaande. DIERE, DIER: “van of aan die”, vgl. *diergelijke* (dergelijke). EYNDELIJNGHE: tot slot. GEBEUREN: “te beurt vallen”, GELANDEN: “belendend zijn”. GLEUTE: baillien ende gleuten? “soort hek”? HAUWEN: “trouwen”. HUISINGE: “huis of gebouw”. LENTESCHEURE: schuur voor de peulvruchten (ook Zuid-Vlaams). LYNNE: het derde van een gemet. MAEDELAERE: boedelredder. MADELRIE: boedelredding. THEMLIEDEN: themlieden eerste huwelick, “bij hun”. ONTGONST: vd, “begonnen”. PROCREEREN: “verwekken”. BLIJFVER: “langstlevende”. WINNEN, GEWONNEN: “verwekken”, “verwekt”.

Frans-Vlaams

Frans-Vlaamse en West-Vlaamse woorden zijn veeleer zeldzaam. De auteurs willen een toen geldend algemeen Nederlands schrijven. Hieronder volgen de Zuid-Vlaamse woorden: DRAEITUIJN OF TUIJN: “draaihek” of “horizontaal hek”. BARD: “plank”. ALVE BEDDE: kinderen van twee vaders. BEDDE COUTSE: “legerstede” of “bed”. DASCHVLOER: “dorsvloer”. DEEL: “erfenis”. CAFFOIRE: “schoorsteen”, spr kaffoore. ELSTVLOOGHE: “elzenbosje midden in het veld”. SWIJNEBLOCK: “stenen varkensvoerbak”. FORNOIS KEETEL: West-Vlaams, grote “fornuisketel”. VAULTE CAEMER: “kelderkamer”, spr voute of vaute. BAILLIE: “breed hek”, spr baaie. OM /OMME: “voor”, *deelloot omme Joannes Cornelis Cooren*. ONDERLAETE: “aangebouwd hok”, onder afdak, spr oengerlatte. GROTTE: “grootte”, West-Vlaams en Zuid-Vlaams, met vocaalverkorting. WASSCHERKEN: “waskeukentje”, hier ook genoemd wasscher. VIERSTEDEN: “schoorsteen”, spr vierstee.

mentionné les diminutifs en *–ken* et le *o* mis pour *oe* dans *coyen* (koeien, vaches), *voornoemd* (voornoemd, précité) etc. Un autre exemple est la formule qui n’a rien de flamand *sijn eijgen* pour « *zichzelf* », soi-même (*ende aldaer zijn eijgen bewesen*, et s’étant présenté là); en west-flamand et en flamand de Flandre française, on dirait *z’n zelven*.

Moyen néerlandais

CEURSUSTER: « *bourgeoise* » de Bergues. BESPRAEKE: « (condition) convenue ». CRANCKEN: « diminuer »; flamand de Flandre française: DAER OP pour « *waarop* »: *daer het huys op gestaen heeft*, où s’est trouvée la maison. DANOF, WANNOF pour « *waarvan* », dont. DEELMAN, DEELLIEDEN littéralement « *homme(s) commis au partage* », pour « *scheidsman in erfeniszaken* », arbitre en matière successorale. DEELSAEM: (legs) qui peut être partagé. DIESAENGAENDE: à ce sujet. DIERE, DIER: de (à) qui , à comparer avec *diergelijke*, pareil(s). EYNDELIJNGHE: aujourd’hui « *eindelijk* », pour terminer. GEBEUREN au sens de « *te beurt vallen* », échoir (à quelqu’un). GELANDEN: « *belendend zijn* », être contigu. GLEUTE: une sorte de barrière? (cf. *baillien ende gleuten*). HAUWEN: « *trouwen* », se marier. HUISINGE: habitation (maison ou bâtiment). LENTESCHEURE: littéralement « *grange de printemps* », remise à légumineuses (également flamand de Flandre française). LYNNE: le tiers d’un arpent. MAEDELAERE : « *boedelredder* », exécuteur testamentaire. MADELRIE: liquidation. THEMLIEDEN: « *bij hun* », par leur (themlieden eerste huwelick, de leur premier mariage). ONTGONST : « *begonnen* », commencé. PROCREEREN: du français *procréer*, au lieu de « *verwekken* ». BLIJFVER: « *langstlevende* », dernier vivant. WINNEN, GEWONNEN: « *verwekken* », « *verwekt* », engendrer ou susciter, engendré ou suscité.

Flamand de Flandre française

Les mots flamands de Flandre française et les mots west-flamands sont assez rares. Les auteurs veulent écrire un néerlandais normalisé tel qu’il avait cours à l’époque. Voici leurs termes flamands de Flandre française:

Spelling

Voor klinkers en tweeklanken: Ae, aey, ey, uy, oy wordt dezelfde spelling gebruikt als die van Steven en Des Roches. De y wordt als ij gespeld: voorseijde, eijnde, suijt, suiijver, uijt, Eijngelsche Dreve, stroeij, steenfruitboomen. Oude soms Middelnederlandse spelling vinden we in de woorden met a in dartig, matzer, matsement; daschvloer daarentegen is Zuid-Vlaams. Brabants is o in plaats van oe in coyestal, voornoomt, voornoomde. Geregeld komt de j in plaats van de i: jngesteld, jngevolghe, jn, jncoope, jntresten.

Medeklinkers: de c in caemer, kosten, cleederen, cleene, jncoopen, capelijnc, viercante, wagencoedt, coyestal, calverstal in plaats van k, kwam voor in de laat-Middelnederlandse spelling, maar niet meer bij Andries Steven en zeker niet bij Des Roches. Het is een verouderde spelling eigen aan ambtelijke taal.

Hetzelfde doet zich voor met de spelling van s in ses, seven, sterfhuuse, sijde, suyt, selve, desen, bewesen, soo, sijnde in plaats van z: het was al een verouderde spelling eind achttiende eeuw.

Even verouderd is de spelling van ck op het eind van een woord of een: lettergreep i.p.v. de k zonder meer: stick, streckende, westhouck, plackaegie, backen, sterck, gedeckt, wijnckel, welcke, backkeucken, kercke. Ook dat lijkt laat-Middelnederlands. Het *Woordenboek Nederduytsch-Fransch* van F. Halma uit 1787 (Gent) spelt al bakken, dekken, kerk strekken, stuk, winkel.

Even verouderd is de eind g van een woord te laten volgen door een h: minderijnghe, haeghe, vervolgh, twijntigh, eijndelijnghe, onderlijnghe, schuldigh, tseventigh, vijftigh, nogh, genaedigh. Bij Halma: haeg, vervolg schuldigh, twintig, nog, sestig, seventig, genaedig, enz.

De spelling is gedeeltelijk door de schrijftaal in het onderwijs beïnvloed dat door het Brabants beïnvloed was, b.v in de verkleinwoorden die steevast op *-ken* uitgaan: straetken, Jaequemijncken, Janneken, rentken, hapken, wallekens, wasscherken, swijnstallekens, hofstedeken, het Wijlderken, soms ook met de uitgang *-cxken*: beecxke, sticxken.

DRAEITUIJN ou TUIJN: « draaihek », tourniquet, ou « horizontaal hek », barrière. BARD: « plank », planche. ALVE BEDDE: littéralement « demi-lit », enfants de deux pères différents. BEDDE COUTSE: lit (de camp). DASCHVLOER: « dorsvloer », aire de battage. DEEL: part d'héritage. CAFFOIRE (prononcé kaffoore): cheminée. ELSTVLOOGHE: bosquet d'aulnes (elzen) au milieu d'un champ. SWIJNEBLOCK: auge en pierre. FORNOIS KEETEL (west-flamand): grand fourneau-chaudière. VAULTE CAEMER: « kelderkamer », pièce en sous-sol (le l ne se prononce pas). BAILLIE: « breed hek », barrière (pron. baaije). OM /OMME: « voor », pour (*deelloot omme Joannes Cornelis Cooren*, part d'héritage dévolue à Joannes Cornelis Cooren). ONDERLAETE: abri attenante (pron. oengerlatte). GROTTE: « grootte », grandeur, taille (ouest-flamand et flamand de Flandre française, avec voyelle brève). WASSCHERKEN: « waskeukentje », petite arrière-cuisine ou office, que les auteurs appellent également *wasscher*. VIERSTEDDE: « schoorsteen », cheminée d'angle (pron. vierstee).

Orthographe

Pour les voyelles et les diphtongues *ae*, *aey*, *ey*, *uy*, *oy*, l'orthographe utilisée est celle de Steven et Des Roches. Le *y* est orthographié *ij*: *voorseijde*, *eijnde*, *suijt*, *suiijver*, *uijt*, *Eijngelsche Dreve*, *stroeij*, *steenfruitboomen*. Une orthographe ancienne, parfois de moyen néerlandais, se rencontre dans les mots en *a*: *dartig*, *matzer*, *matsement*; par contre, *daschvloer* est du flamand de Flandre française. Le brabançon se retrouve dans le *o* mis pour *oe* dans *coyestal*, *voornoomt*, *voornoomde*. Régulièrement, un *j* remplace *i*: *jngesteld*, *jngevolghe*, *jn*, *jncoope*, *jntresten*.

Consonnes: *c* au lieu de *k* dans *caemer*, *kosten*, *cleederen*, *cleene*, *jncoopen*, *capelijnc*, *viercante*, *wagencoedt*, *coyestal*, *calverstal*: ce *c* se rencontrait dans le moyen néerlandais tardif, mais n'est plus mentionné par Andries Steven et en tout cas pas par Des Roches. Il s'agit d'une orthographe désuète propre à la langue administrative.

La même remarque s'applique en ce qui concerne le *s* mis pour *z* dans *ses*, *seven*, *sterfhuuse*, *sijde*, *suyt*, *selve*, *desen*, *bewesen*, *soo*, *sijnde*: cette orthographe était déjà considérée comme vieillie à la fin du dix-huitième siècle.

Persoonsnamen

Het ook opmerkelijk is hoe Nederlands de voornamen nog klonken in de tweede helft van de achttiende eeuw, in vergelijking met die na de Franse Revolutie.

Joannes Cornelis, Louis Winnocus, Guillaemus, Christiaan, Antheunes, Baltazar, Pieter, Eloy, Joannes Baptiste, Ignatius, Joannes Jacobus, Philippus Jacobus, Gillis, Jan, Renier, Odomarus, Daneel, Passchier, Mattheus, Simphoriaen, Matthijs, Pieter Jacobus.

Jaequemijncken, Cornelia, Janneken, Maeyken, Cecilie, Martijnecken, Adriaeneken, Cornelia Françoise, Marie Therese, Marie Gillis, Joossijnneken, Adriaene.

Familienamen: Balle, De Baecque, Banraets, Bauden, Bieswal de Briarde, Blaevoet, Boijssen, De Breijne, De Bril, Cambier, Carpentier, Celas, De Clercq, Cooren, de Coutter, Deva, Devos, Dezauwer, Duselle, Elias, Fossaert, Gaillaert, Grijson, Herwijn, Mesdaele, Neut, Van Nieuwenhuijse, Outters, Pierlot, Renier, De Schodt, De Schuttelaere, Vantielcke, Vermeersch, Waels, Van de Walle.

Naamvallen

De auteurs kennen goed hun oude spraak-kunst waarin de naamvallen onderwezen werden, al horen ze alleen tot de ambtelijke schrijftaal. Andries Steven behandelt ze niet in z'n *Nederlandsche Voorschriftboek* van 1734.

Genitief: soverledens: van de overledene
Het voorzetsel *te/ter/ten* wordt gevolgd door een datief: *sticke* (stick); *huijse* (huijs). De bijvoeglijke voorbepaling krijgt *-en*: viercanten.

Vier lijnnen achthien roeden t'eenen bijnaer viercanten *sticke*, ten geheelen noortzijde, ten noortoosthoucke, t'eenen walleken, ter geheelen noortzijde.

Bij + datief: *bij staete*, *bij carrierijnghe*, *bij den contracte* (het contract), *bij jaere* (jaer, elk jaar), *zn + e*.

Het voorzetsel *benoorden* + datief: *benoorden den huys* (het huys, de datief van 'het' is 'den'), ook *bewesten* + datief: *bewesten den hove* (het hof).

Van oosten + datief; *van oosten den huys* (het huys).

Tout aussi suranné est le *ck* mis pour un simple *k* en fin de mot ou de syllabe: *stick*, *streckende*, *westhouck*, *plackaegie*, *backen*, *sterck*, *gedeckt*, *wijnckel*, *welcke*, *backkeucken*, *kercke*. Il faut aussi y voir du moyen néerlandais tardif. Le dictionnaire intitulé *Woordenboek Nederduytsch-Fransch* de F. Halma (Gand, 1787 écrit déjà *bakken*, *dekken*, *kerk strekken*, *stuk*, *winkel*).

Toujours à classer parmi les graphies obsolètes est le *h* ajouté après le *g* en fin de mot: *minderijnghe*, *haeghe*, *vervolgh*, *twijntigh*, *eijndelijnghe*, *onderlijnghe*, *schuldigh*, *tseventigh*, *vijftigh*, *nogh*, *genaedigh*. Cela devient chez Halma: *haeg*, *vervolg*, *schuldigh*, *twintig*, *nog*, *sestigh*, *seventig*, *genaedig*, etc.

L'orthographe est partiellement influencée par la langue écrite de l'enseignement, qui avait elle-même subi l'influence du brabançon. Ceci vaut par exemple pour les diminutifs, dont la désinence est généralement – *ken*: *straetken*, *Jaequemijncken*, *Janneken*, *rentken*, *hapken*, *wallekens*, *wasscherken*, *swijnstallekens*, *hofstedeken*, *het Wijlderken*; on rencontre parfois – *cxken*: *beecxke*, *sticxken*.

Noms de personne

Il est étonnant de voir combien les prénoms, dans la seconde moitié du dix-huitième siècle, avaient encore une consonance néerlandaise, à la différence des prénoms d'après la Révolution française.

Joannes Cornelis, Louis Winnocus, Guillaemus, Christiaan, Antheunes, Baltazar, Pieter, Eloy, Joannes Baptiste, Ignatius, Joannes Jacobus, Philippus Jacobus, Gillis, Jan, Renier, Odomarus, Daneel, Passchier, Mattheus, Simphoriaen, Matthijs, Pieter Jacobus.

Jaequemijncken, Cornelia, Janneken, Maeyken, Cecilie, Martijnecken, Adriaeneken, Cornelia Françoise, Marie Therese, Marie Gillis, Joossijnneken, Adriaene.

Noms de famille: Balle, De Baecque, Banraets, Bauden, Bieswal de Briarde, Blaevoet, Boijssen, De Breijne, De Bril, Cambier, Carpentier, Celas, De Clercq, Cooren, de Coutter, Deva, Devos, Dezauwer, Duselle, Elias, Fossaert, Gaillaert, Grijson, Herwijn, Mesdaele, Neut, Van Nieuwenhuijse, Outters, Pierlot, Renier, De Schodt, De Schuttelaere, Vantielcke, Vermeersch, Waels, Van de Walle.

Aen + datief: aen desen sterfhuuse schuldigh (dit sterfhuys), geldende aen den heere graeve van Nieuwerleet.

Van + datief: aen de oostzijde van den selven westersten sticke.

In + datief: gevrocht te hebben in den huuse ten sterfhuuse.

Het werkwoord toebehooren + datief: de voordere baillien ende gleuten desen sterfhuuse toebehoorende.

Toponiemen in Bambeke

Den Aende boort (hofstede, aende = eend), het Wijlderken (beek), het Wijtdelft (gracht), 's Graevens hofstede, den Dijser (waterloop, waarschijnlijk de IJzer), 't Wijlder straetken, den Rooshouck, de Westcappel straete, de Wijlder straete, de Presbiterie (pastorie), de grootte Hofstede, de cleene Hofstede, Kercke lant van Bambeke, Eijngelsche Dreve.

De Wylder straete en het Wylder straetken, de Ingelsche dreve, Roshouck staan vermeld in: Jacques Mahieu-Vandenwinthuys, "Les Noms de lieux de la Cote d'Opale", tome II, "Konings Vlaanderen". (Bazinghen, 2011)

In de telefoongids vind ik: route de Wylder, petite route de Wylder, route de Westcappel, Drève Anglaise.

Ambtelijk Nederlands

Deze en veel dergelijke achttiende-eeuwse Nederlandse handschriften bewijzen dat er in Frans-Vlaanderen geen Frans-Vlaams geschreven werd en dat op school Nederlands onderwezen werd. Wel was dat Nederlands soms vermengd met woorden uit de streektaal. Het toen onderwezen Nederlands was ook niet vrij van bastaardwoorden uit het Frans, behalve in *Nederlandschen Voorschriftboek* (1734), het leerboek van Andries Steven. Ondertussen was er een ambtelijk Nederlands gebruikelijk bij notarissen, advocaten, 'deellieden' en ambtenaren dat telkens overgenomen werd door de volgende generaties. De hier besproken tekst is daar een voorbeeld van.

Déclinaison

Les auteurs connaissent bien leur vieille grammaire, dans laquelle était enseignée la déclinaison marquée par les « cas », bien que ce soit surtout le propre de la langue administrative. Andries Steven n'en fait pas état dans son *Nederlandsch Voorschriftboek* van 1734.

Génitif: soverledens pour « van de overledene », du défunt.

Préposition *te/ter/ten* suivie du datif: sticke (stick); huijse (huijs). Le substantif adjectivé prend *-en*: viercanten, carré(e), par exemple dans le *viercanten sticke* qui figure dans la description d'une superficie – quatre lignes dix-huit verges représentant un terrain de forme à peu près carrée à l'extrémité nord, à l'angle nord-est, bordé d'un petit mur à l'extrémité nord.

Préposition *bij* + datif: *bij staete, bij carrieringhe, bij den contracte* (par contrat – het contract, le datif de *het est den*), *bij jaere* (par an, l'an) – flmand de Flandre française + anglais.

Préposition *benoorden* (au nord de) + datif: *benoorden den huuse* (au nord de la maison – het huys, *den* comme datif de *het*). De même, *bewesten* (à l'ouest de) + datif: *bewesten den hove* (het hof).

Même fonction avec une forme différente: *van oosten* + datif; *van oosten den huuse* (het huys).

Aen + datief: aen desen sterfhuuse schuldigh (dit sterfhuys), geldende aen den heere graeve van Nieuwerleet.

Van + datief: aen de oostzijde van den selven westersten sticke.

In + datief: gevrocht te hebben in den huuse, ten sterfhuuse.

Le verbe *toebehooren* (appartenir) + datif: *de voordere baillien ende gleuten desen sterfhuuse toebehoorende*.

Toponymes de Bambecque

Den Aende boort (ferme « Berge aux canards » – aende = eend), *het Wijlderken* (ruisseau), *het Wijtdelft* (fossé), *'s Graevens hofstede* (Ferme du Comte), *den Dijser* (cours d'eau, probablement l'Yser), *'t Wijlder straetken, den Rooshouck, de Westcappel straete, de Wijlder straete, de Presbiterie* (pastorie), *de grootte Hofstede, de cleene Hofstede, Kercke lant van Bambeke, Eijngelsche Dreve*.

Parcourant ces toponymes, je constate que:

- *De Wylder straete et het Wylder straetken, de Ingelsche dreve, Roshouck* sont mentionnés par Jacques Mahieu-Vandenwinthuys dans « Les Noms de lieux de la Côte d’Opale », tome II, « Konings Vlaanderen » (Bazinghen, 2011);
- l’annuaire du téléphone donne : route de Wylder, petite route de Wylder, route de Westcappel, Drève Anglaise.

Un néerlandais administratif

Ce manuscrit et bien d’autres du dix-huitième siècle portant sur des matières similaires montrent qu’en Flandre française on n’écrivait pas le flamand de la région et que le néerlandais était enseigné à l’école. Ce néerlandais comportait parfois, il est vrai, des termes du parler régional. Le néerlandais enseigné à l’époque n’était pas non plus exempt de mots bâtards venant du français; seul le manuel d’Andries Steven *Nederlandschen Voorschriftboek* (1734) échappe à cette critique. Enfin, on ne peut faire abstraction de l’existence d’un néerlandais administratif ou de la fonction publique, qui était utilisé par les notaires, les avocats, les « commis au partage » et les fonctionnaires, et qui se transmettait de génération en génération. Le texte étudié ici en est une illustration.

—Traduit du néerlandais par J.M. Jacquet

Lexicon Lexique

Afkortingen

bn: bijvoeglijk naamwoord

bw: bijwoord

DB; De Bo, Westvlaamsch Idioticon

DR: Des Roches, Nederduytsch-Fransch
Woordenboek, 1812

m: mannelijk

mn: Middelnederlands, Verdam,
Middelnederlandsch Woordenboek

o: onzijdig

spr: spreek uit

Stal: Stallaert, Glossarium

s.v.: sub verbo, onder het woord

top: plaatsnaam

uitdr: uitdrukking

uitspraaksp: uitspraakspelling

v: vrouwelijk

VD: van Dale, Dikke van Dale, 3 in 1,

vw: voegwoord

vn bw: voornaamwoordelijk bijwoord

wvl: West-Vlaams

zvl: Zuid-of Frans-Vlaams

vz: voorzetsel

François Halma: Nieuwen Woordenboek der
Nederduytsche en Fransche taelen, derden druk,
Gent 1787.

**De getallen verwijzen naar de bladzij
in het handschrift.**

A

ACCUOET: zn m, t'voorste den accuoet van Jan Routen, 15, 'naam van een akker'?

AENDEBOOR: zn m, op de twee voorschreven artikelen t'noorteynde aen den aendeboor van Jaek Heuten, 15, 'naam van akker',? (aende = eend)

AFFECTEEREN: ww, een hondert guldens die moeten afgedraegen worden ende geaffecteert blijft op s'overledens sijde, 11, 'toevoegen'.

ALVE BEDDE: zn o, sijn broeder ende suster van alven bedde materneel, 'van twee verschillende vaders'

ALLODIAEL: bn, op de hofstede van de landen allodiael jn Crochte, 29, 'niet-leenroerig'

ALVOOREN: bw, alvooren vier gemeten en lynne achtendertigh roeden lans, 'vooreerst', mnl

APPARENT: bn, de erfgenaemen van d appaerente bruidt, "duidelijk", 'bekend'

B

BACKKEUKEN: zn v, de backkeuken van oosten den huysse ingelijcx oversoldert met bedde coutse aldaer, 30, 'bakhuis', 'ovenhuis'

BAILLIE: zn v, item de baillie ende thuyn staende aen de Wijlder straete, 32, 'hek', zvl (uitspr. baaie)

BARD: zn o, een woonhuys oversoldert met barden, 29, 'plank', zvl

BEDDE COUTSE: zn v, en bedde coutse aldaer, 30, 'legerstede', 'bed', mnl

BEGONST: vd vanbeginnen, ...die begonst heeft jntrest te croyseeren den eersten october 1769, 35, 'begonnen'

BELEET: zn o, ten bijwesen en belede van den blijfver en s'overledens kynderen te weten de drooghe, 33, 'geleide', mnl

BENEFFENS: vz, t'selve wasscherken benefens den oven, een ketel, dack van pannen, 30, 'naast', 'benevens', mnl.

BEOOSTEN: vz, beoosten t'suyderste derde stick, 13, 'ten oosten van', mnl, Stallaert.

BESPRAEKE: zn v, Dies uyt regarde van de andere cleene bespraeken sij gerefereert aen den ouden selven pachtbrief, 'overeenkomen voorwaarde', mnl.

BIJWESEN: zn o, ten bijwesen en beleede van de blijfver en soveledens kijnderen, 33, 'aanwezigheid', mnl.

C

CAFFOIRE: zn v, den steenen eindgevel en caffoire met den oven ten oostenn 30, 'schoortsteen', zvl: kaffoore.

CAPELIJNCK: zn m, veertigh schepen calck soo capelijnck als gehel, 9, 'gekapte', 'verbrijzelde', nergens vermeld in m'n woordenboeken.

CARRIERIJNGHJE: zn v, de selve cleederen sijn tusschen de hoirs onderlijnghe vercocht bij carrierijnghe, 32, 'opbod'? niet vermeld in mijn woordenboeken.

CATTHEYL: zn o, drooghe en groene cattheylen staende, 28, 'roerend goed', Stallaert; groene: nog groeiende op het veld; droge: de andere.

CEURSUSTER: zn v, nemaer ceursuster der stede ende casselrie van Bergen Sinte Winocx, 6, 'poorter' van Sint-Winoksbergen, 'met poortersrechten' Stallaert.

CHIJNGEL: zn m, met den walle rontsomme den boomgaerd benoorden den chijngel, beoosten bewesten en besuyden, 12, 'grens' in Krochte.

CONSISTEREN: ww, op s'overledenen sijde houdende landen die consistereen in de volgende hofstede, 1, 'bestaan', 'liggen'.

COUSTUIJME: zn v, naer coustuijme, 17, 'gewoonte recht'.

CATTHEEL: zn o, cattheelen door deellieden gepresen hebben geweest op den voet als naer coestume, 37, 'roerend goed'.

COYENSTAL: zn o, het coyenstal benoorden dito peerdenstal, 32, 'koeienstal'.

CRANCKEN: ww, om welke reden wordt van de prijsie hiervooren gecranckt de somme van 5019 P 8 sch par., 'aftrekken', 'verminderen', mnl.

COSTUMIER: bn, onder alle behoorlijke protestation costumier, 41, 'volgens het gewoonterecht', mnl.

CURATEEL: bn, t'voorseyde curateele sterfh(uys), 'onder curatele staende'.

D

DAER OP: vn bw, Jtem twee gemeten en half sesentwintigh roeden lant t'eenen walleken daer het huys op gestaen heeft van het cleen hofst(edeken) den lienden boort rontsomme den boomgaert, 18, 'waarop', mnl.

DANNO: zn?, jtem twee gemeten preter dartigh roeden lants ten twee sticken eynde aen eynde, eertijds een danno,?

DANOF: vn bw, 'graeven hofst(ede) danof t'westerste alsnu boomgaert is, 'waarvan', mnl.

DASCHVLOER: zn vn hebbende twee wijnkels en een daschvloer, 'dorsvloer', zvl.

DARTIGH: tw, Item twe gemeten preter dartigh roeden, lank, 19, 'dertig', mnl.

DAETEN: zn m, den voornoemden pachtbrief van daeten 5e agutij 1770, 'datum', van daeten = 'gedateerd', zvl.

DEEL: zn o, bij deele a mater (sic) doodt obiit den 25e november 1770, 1, erfenis', mnl, zvl.

DEELMAN: zn m, onderteekent als deellieden der stede ende casselrie van Bergen Sinte Winnocx, 25, 'scheidsmā'(in erfeniszaken), mnl.

DEELSAEM: bn, gemeene goet deelsaem tusschen den blijfver e, s'overldens erfgenaemen, 34, "dat geërfd kan worden", mnl.

DEBITAIR: bn, waarvan hij sigh debitaer verkent heeft, 31, 'schuldig'.

DEFICIT RECOUVRE: zn o, die bij staete gemeene is gelaeten om het deficit recouvre, 26, 'om het tekort aan te vullen'?

DIES AENGAENDE: vn bw, de schriftelijke advijsen dies aengaende, 36, 'die betreffende', mnl.

DIJSER: zn m, streckende suyt ende noort t'suyten(de) de meirschē van den Dijser, 21, 'naam van een waterloop, waarschijnlijk de IJzer'.

DIERE: vn, belastde voorseyde hofstede ofte parthie van diere met een ervelick rentken van thien schelle paris is bij jaere, 21, 'van die', mnl.

DROOGE EN GROENE CATTHEIJLEN: zn o mv, drooge en groene cattheijlen, 28, groene zijn 'nog groeiende roerende zaken', droge zijn de 'niet groene', mnl.

E

EENDER: tw, tem drie gemeten een lynne vijftien roeden en half lants eender vervallen hofstedeken 22, 'van een', gen o, (normaal eens).

ELSTVLOOGHE: zn v, ende westzijde Jaques Bauden sijnde de selve parthie alsnu elstvlooghe 20, 'elzenbosje als 'vlooghe', vlooghe: 'bosje midden in de velden', mnl en zvl

EYNDE: zn o, uitdr:eynde aen eynde: seven gemeten en half thien roeden lant ten drie sticken danof twee oosterste liggen eynde aen eynde van twee zaeickten, 26, 'rand', 'rand tegen rand'.

EYNDE LIJNGHE: bw iem eijndelijnghe een en t'negentigh roeden lans ten twee wallekens wesene boomgaertn 25, 'tot slot', mnl

F

FEODAEL: bn, gevolgt aen de hoir feodael van den sterhuyse, 1, 'leenrechtelijk'.

FORNOIS KETEL: zn m, eenwasscherken van oosten daeraen den fornois ketel in sijn matsement, 'fornuisketel', wvl

FRANCHOIS: naam, ende de sterfhuyse franchois Boyson, 25, 'voornaam', op z'n Vlaams uitgesproken.

G

GEEREN: ww, ten noortoosthoucke van t(noorderste stick sijnde een cromme en geerende parthie, 21, 'schuin lope,' geren', VD.

GEBEUREN: ww, als wanneer gebeurt heeft den aendeel van het capitael, 39, 'te beurt vallen', 'ten deel vallen', mnl.

GECOOREN: vd, deellieden....daertoe bij parthien gecooen, 1, 'uitgekozen', mnl vd van kiezen.

GEGENWOORDIGH: bw, in den staet gelijk die tegenwoordigh bevonden sijn, 39, 'op dit ogenblik', 'tegenwoordig'.

GELANDEN: ww, d'oostz(ijde) een beecxken waer men gelant in de We en kijndren Gillis Gryson, 18, 'aankomen', gelant sijnde: 'belendende', mnl.

GESTAETHEDE: zn v, ende cleene gestaethede van den debiteur, 36, 'vermogen', mnl

S'GRAEVEN HOFSTEDE: zn v, s'graeven hofstede, 14, 'van de graaf', 'koninklijke ambtenaar', mnl

GROTTE: zn v, de voorenstaende hofstede ende landen tot de grotte van 57 gemeten een lynne 31 roeden, 27, 'grootte', zvl uitspraakspelling.

GLEUTE: zn v, met de voordere baillien ende gleuten toebehoorend ten desen hofstede, 30, 'hek'?, nergens vermeld in mijn woordenboeken.

GULDENS PERMISSIE: zn m mv, bedraeghene tit een gondert guldens permissie bij jaere, 11, en pond grooten vlaemsch is zes gulden waard; permissie betekent 'officiële geldkoers' (Stal).

H

HAPPEN: ww, door eene happende parthie van lande, 17, 'de vorm hebben van een hap'.

HAUWEN: ww, gehauwt man, 2, 'huwen', eigen spelling, veelal 'houwen'.

HEMLIEDEN: pers vn 3e p mv themlieden eerste huywelijk, 2, 'hem' datief (na te) 3ep mv van si (zij).

HOIR: zn m, gemeene met de vijf voordere hoirs hier vooren benaemt, 10, 'afstmeling', mnl., spr. hoor.

HOOFTCLEED: zn o, d'oostzijd t'hoofcleeed etc t'naer volgende, 15, 'hoofddoek' (inbegrepen in de pacht?)

HUYS: zn o, benoorden den huysse ende keucken, 30, 'woonkamer', 'den huysse' datief van: het huys, na vz benoorden.

HUISINGE: zn v, staende den meerderen deel der voorseyde huysingen op steenen voetinghen als op sillen tusschen posten in aerde plackage en gedekt met strooy, 20, 'huis of gebouw'.mnl.

HUYWELIK: zn o, 2 'huwelijk'.

I

IN EN UYTRIJDENDE POORTEN: zn v mv, de terwe scheure ...met in en uytrijdende poorten 31, 'een verhoogde poort aan weerskanten van de schuur', je kunt door de schuur heen rijden.

K

KAPLEN: ww, Mattheus de Baeque ende meester Pieter de Baecque aen t' kapllen van desen sticke hebbende, 24, 'verdelen', 'scheiden',? wvl kappelen, DB.

L

LAEICKTE: zn v, danof de twee oosterste leggen eijnde aen eijnde aen twee laeickten, 16, 'laantje', 'dreefje',?

LAENE: zn v, scheidende op de laene ende noortsijde, 17, 'dreef'.

LEEN: zn o, eerst op ses gemeten leen jn Herzeele, waerjn d'overledene twee en half gemeten competeert also 5e/12 deelen van t' geheel, 28, 'stuk land door de leenheer aan de leenman verleend'.

LENTE SCHEURE: zn v, mitsgaders het wagen codt ook beosten en de lente scheure noch beosten hebbende, 31, 'schuur voor de peulvruchten', mnl, zvl.

LIENDE BOORT: zn m, de liende boort rontsomme den boomgaert,, 18, 'lindenrij',? uitspraaksp.? nergens vermeld.

LYNNE: zn m, dit boven een lynne preter vijf roeden dischlant van Bambeke, 21, 'grote 'Vlaanderse' oppervlaktemaat': 100 roeden of 3 lynnyn = 1 gemet (Stal, s.v lijn, line)

M

MAEDELAERE: zn m, Jan Herwijn madelaere, ten sterfhuyse van Ls Pr Waels, 27, 'boedelredder', mnl, Stal.

MADELRIE: zn m, de madelrie reknijnghe, 27, rekening van de 'boedelredding', mnl, Stal.

MATZER: zn m, Johannes Duselle matzer wi-oonende tot Crochte, 39, 'metselaar', DB. zvl veelal metsenaore.

MEERSCHELKEN: zn o, verkleinvorm, dat streckt oost en west met een meerschelken, 39, 'weiland', 'hooiland', Brabantse verkleinvorm op –ken.

N

NAER EEN VOLGEND: bn, pacht voor achthien naer een volgende jaeren, 8, 'op elkaar volgende'.

NAERSCHREVEN: bn, het sesde paert ende del van de naerschreven hoftede, 10, 'hierna vermeld'.

NOORTWESTHOUCK: zn m, t'eenen sticke met een hapken ten noortwesthoucke, 23, 'noordwestelijke hoek van de akker', datief na 'te'.

O

ONBESET: bn, Item en onbesette rente van hondert ponden grooten Vlaensch capitael, 35, 'niet gebruikt'?

ONDERLAETE: zn v, voorts de onderlaete benoorden den huysse ende keucken, 30, 'aanbouw onder afdak', zvl, WDB s.v. 'onderlatte'.

ONTGONST: vd, aldus verdeelt en verscheeden... ontgonst den 20e februiarius, 41, vd van 'ontginnen', = 'beginnen', mnl., vgl (begonst, vd van beginnen)

ONTCOSTEN: zn m mv, wannof de ontcosten moet (sic) gesuporteert sijn door de erfnaemen, 32, 'kosten', verschrijving voor 'onkosten'?

OPBOUCKEN: ww, de jntresten der rente op obligatie die hij is geldende hier vooren opgebouckt, bedraegende 60 P bij jaere, 58, 'boeken'.

S'OVERLEDENS (SOONE): genitief van 'de overledene', johannes ignatius vermeerersch s'overledens soone, mnl.

OVERSOLDEREN: ww, daer op staet een woonhuys oversoldert met barden, 29, 'van een planken zoldering voorzien'

P

PEERDEBACK: zn m, nota dat in dese prijsie niet begrepen en wort de weerde van de steenen peerdebacken, 18, 'drinkbak voor paarden'.

PEERDESTAL: zn o, voors het peerdestal beoosten deselve poorte met een stal ofte camer benoorden, 31, 'paardenstal'.

PENNE: zn v, twee duyst ses hondert seven en t'negentigh veerthien schellen vier pennen, 'penning': 20 schellingen in een pond en 12 penningen in een schelling.

PLACKAGIE: zn v, de vootzeyde huysingen tusschen posten in aerden plackagie ende gedeckt met strooy, 30, 'lemen muur',

PONT, PONT GROOTE VLAEMSCH: zn o, om hondert ponden grooten Vlaensch, 25, 'munt', een pont grooten Vlaensch is zes gulden waard en 12 pond paris. (Lemaire)

POST: zn m, staende op steenen voetingen als op sillen tusschen posten, 30, 'post', 'stijl', VD.

POUPELIER: zn m, het groen cattheyl aldaer bestaet jn een eecken een esschen ende een poupelieren boom, mitsgaders eene parthie troncken, 20, 'populier'.

POORTE: zn v, item de poorte besuyden den hove met de oude schapstallen, 31, 'groot toegangspoort', 'poortgebouw'.

R

PRESBITERIE: zn v, een happende parthie streckende metten suytende de presbiterie van Bambeke, 18, 'pastorie'.

PRETER: vz, item vijf vierendeel preter ses roeden op...na, 13, 'min', lat praeter, 'behalve'.

PRIJSIE: zn v, bewesen en aengetrocken voor de prijsie bij staete uijtgetrocken, 29, 'waardeschatting'.

PROCHIE: zn v, woonende op de prochie van Crochte, 'dorp', 'gemeente', 'parochie' maar niet als christelijke gemeenschap onder burgerlijk bestuur.

PROCREEREN: ww, Joannes Cornelis geprocreert bij Cornelie de Breijne themlieden eersten huywelicke, 1, 'verwekken', 'ter wereld brengen', mnl, Stal.

PROCURATIE: zn v, soo aen sijn eijgen als machtig bij procuratie van d'heer matthijs pierloot ende andere, 28, 'volmacht', Stal.

PROOSTIE: zn v, de prochie van Wormhout onder het graefschap en proostie van Sinte Winnocus, 6, 'proosdij'.

REPUTEEREN: ww, rest noch 3217 P 12 sch. Pars, die ten desen sterfhuyse wordt te reputeeren voor gemeene goet deelsaem tusschen den blijfver ende soverledens erfgenaemen, 34, 'aanzien voor', 'houden voor', Stal.

RENTKEN: zn o, een ervelick rentken vanhien schelle parisis, 21, 'kleine geldrente', Brabantse verkleinvorm op –ken.

ROEH: zn v, aldaer gemeten tot op 1/6 roeh na, 23, 'roede', de roede van Sint-Winoksbergen mat 3 m 831, Lemaire.

RONTSOMME: bw, ten hofstede met den walle den boomgaert, 12, 'eromheen'.

ROOSHOUCK: plaatsnaam, eene parthie lant genaemt rooshouck, 23, 'akkernaam in Bambeke'.

S

SCHAPSTAL: zn o, met de oude schapstallen bewesten in sooberen staete, 31, 'schaapstal', met vocaalverkortung van aa in schaap, wvl.

SCHEEDEN: ww, dat uit scheeden ende verdeelen jehens joannes jacobus vermeersch ten selven sterfhuuse, 6, 'scheiden', wvl 'scheen'.

SCHELLE: zn v, twee duyst seven en t'negentigh ponden veerthien schellen vier pennen pars, 40, 'schelling', een pond is 20 schellingen.

SCHELLE PARRESIS: zn v, thien schelle parresis bij jaere, 21, 'schelling parisis', een pond groten Vlaams was 12 pond parisis waard, Lemaire.

T'SESTIGH: tw, twee gemeten preter acht ent sestigh roeden2, 13, 'zestig', wvl.

SILLE: staende op steenen voetinghen als op sillen, 30, 'bakstenen muurtje onder aan de lemen muur', spr zille, zvl.

SPIJNDEKEN: zn o, ende spijndeken ten geheelen noortzijde, 30, 'voorraadkamertje', mnl.

STAEN: ww, streckende metten bewesten de vijf gemeten t'sestigh roeden hierachter staende, 15, 'liggen'.

STAL OFTE CAEMER: zn o, het peerdestal met een stal ofte caemer benoorden, 32, 'slaapkamer voor de paardenknecht'.

STONDE: zn v, soo vele hij van den blijver ende overledene jn verscheijde stonden heeft ontfanghen, 38, 'tijd'.

SUPPORTEEREN: ww, de steenen peerde backen ... wannof de ontcosten dier moeten gesupporteerd sijn door s'overledens erfgenaemen, 32, 'dragen'.

SUYVER EN ONBELAST: bn, en ervaelick rentken... voorts suyver en onbelast, 21, 'niet belastbaar'.

SWIJNEBLOCK: zn m, met de swijneblocken, 30, 'stenen varkensbak', zvl.

SWIJNSTALLEKEN: zn o, item de swijnstalleken ten westen van de vaultecaemer, 30, 'varkensstalletje', wvl. –ken: Brabantse verkleinvormuitgang.

T

TE: vz, tweegemeten vier ent sestigh roeden t'eenen langen sticke, 15, 'in', 'tot', mnl, gevolgd door de datief: 'een lang stick' wordt: eenen langen sticke.

TER: vz, ter oostsijde van t'oosterste, 12, 'aan de', te der = ter, datief.

TERWE SCHEURE: zn v, item de terwe scheure beoosten den hove, 21, wvl

THUYN: zn m, Item de baillie ende thuyn staende aen de Wijlder straete, 32, 'draaihek' of 'horizontaal hek waar je over of door kunt stappen', zvl.

TOORCONDE: zn v, alles jn den jaere 1771 toorconde, 41, 'tot oorkonde', mnl.

T'SAEMEN: bw, streckende t'saemen met de suytz(ijde) de riviere Dijser aldaer gelaeten, 17, 'samen'.

U

UYTGETROCKEN: vd, een sesde deel der naerschreven drooge en groene cattheijlen bewesen en aengedeelt voor de prijsie bij staete uytgetrocken, 29, 'uitgekozen', 'afgezonderd'?

V

VADERLICK: bn, ij welck vaderlick deellot blijkt dat soverledens vader ende moeder de voorenstaende hofstede ende landen ...vercreghen hebben bij coope van Jan Herwijn, 27, 'van de kant van de vader'.

VAULTE CAEMER: zn v, de vaulte caemer bewesten oock oversoldert, 30, 'kelderkamer', zvl, wvl, spr 'voute' of 'vaute'.

VERKENNEN: ww, een en t'seventigh ponden grooten Vlaensch...waervan hij sigh debitair verkennt heeft, 31, 'erkennen'

VERLANGEN: ww, welcken voorschreven pacht ... is verlangd geweest voor achthien voordr jaeren, 9, 'verlengen'.

VERSCHEEDEN: ww, aldus verdeeld en verscheeden, 41, 'met boedelscheiding uit de boedel doen gaan', mnl.

VIERENDEEL: zn o, item vijf vierendeel preter ses roeden, 13, 'het vierde van een gemet', zvl.

VIERSTEDEN: zn v, dobbel steenen viersteden en gevel en caffoire tusschen den huysen en de voorzeyde vaulte 20, 'schoorsteen', tussen de woonkamer en de kelderkamer die meteen verwarmd kon worden, meestal de slaapkamer van de ouders.

VOETINGHE: zn v, staende...up steenen voetinghen als op sillen, 30, 'fundament', 'stenen fundament in de grond gemetseld om de muren te dragen', wvl, zvl.

VOGELWEEDE: akkernaam, een parthie lants geseyt de vogelweede (vogelwei), 22, 'akkernaam' in Bambeke.

VOORBENAEMD: bn, aen den voorbenaemden Joannes Cornelis Cooren, 29, 'al vermeld', 'eerder genoemd', mnl.

VOORENSTAENDE: bn, van oosten de landen voorenstaende, 25, 'hiervoor al genoemd', mnl.

VOORNOMT: bn, de westzeyde t'naer volgende ende t'selve sterfhuys voornomt, 19, 'vermeld', 'hiervoor genoemd', mnl.

VOORNOOMDE: de voornoomde Joannes Cornelis Cooren, 6, 'hiervoor genoemd', mnl.

VRIJDOM: zn v, de riviere Dijser aldaer gelaeten vrijdom va, 1/6 roen naer Coustuijme, 17, 'vrijheid van lasten' DR.

W

WALLEKEN: zn o, item vier en half gemeten lants ten drie sticken met een walleken 's Graevens hof, 7, 'poel', 'gracht om een boerderij', hier blijkbaar een 'kleine verlaten hofstede', waarvan de wal nog bestaat, DB.

WASSCHERKEN: zn o, mitsgaeders een wasscherken van oosten daer aen, 30, 'waskeukentje', zvl.

WIJNKEL: zn m, item de terwe scheure hebbende twee wijnkels en een daschvloer, 61, 'ruimte, aan weerskanten van de dorsvloer' waar de schoven en het stro opgestapeld liggen.

WIJLDER STRAETKEN: top, t'noortende tot half het Wijlder straetken, 17, 'Wiilderstraatje' in Bambeke.

WIJLDER STRAETE: zn v, item de baillie en thuijn staende aen de Wijlder straete, 38, 'Wiilderstraete' in Bambeke.

WINNEN: ww, soon van Louis Winnocus Cooren die hij gewonnen heeft bij Adelia de Breijne themliden huywelicke, 2, 'verwekken', mnl.

WULG: seventigh wulgen, 33, 'wilg, wvl, zvl.

Z

ZALIGER MEMORIE: uitdr, objit 15e november 1770 Zaliger Memorie, 1, 'zaliger gedachtenis', oude genitief, VD.

ZIJDEHOUDEND: bn, dat alle de drooge en groene cattheilen staende op de zijdehoudende landen der appaerente bruyd haere sijde sullen volgen, 34, 'van de kant van'